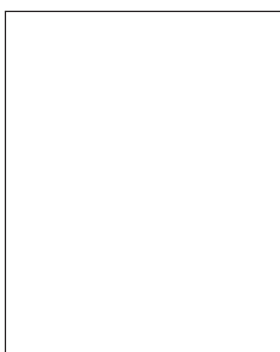

Arbetsolycksfallsförsäkringen i Finland 100 år

Sulevi Pellinen

Den lagstadgade olycksfallsförsäkringen är den äldsta socialförsäkringen i Finland. Samtidigt är den det fjärde äldsta systemet i världen för skadestånd vid olycksfall i arbetet.

Arbetet, dess utförande och de obehagliga överraskningar det medför för dem som utför det, har betungat människosläktet genom årtusendena. Lagstiftarna i olika samhällen fick upp ögonen för de sociala följderna av olycksfall i arbetet först genom den industriella revolutionen, då avlönat arbete blev vanligt, skriver informationssekreteraren Sulevi Pellinen från Finska Försäkringsbolagens Centralförbund. Han baserar sin artikel på en nytutkommen historik, som han författat med anledning av arbetsolycksfallsförsäkringens hundraårsjubileum i Finland.

Socialförsäkringarna uppstod i tyska kejsarömet då rikskansler Otto von Bismarck föresatte sig att utjämna konflikterna mellan samhällsklasserna. Samhällsmedlemmar som har råkat i underläge ekonomiskt måste hjälpas, för att onödigt missnöje inte skall uppstå. Bismarck själv kallade denna verksamhet ”förstärkning av rikets inre befästning”.

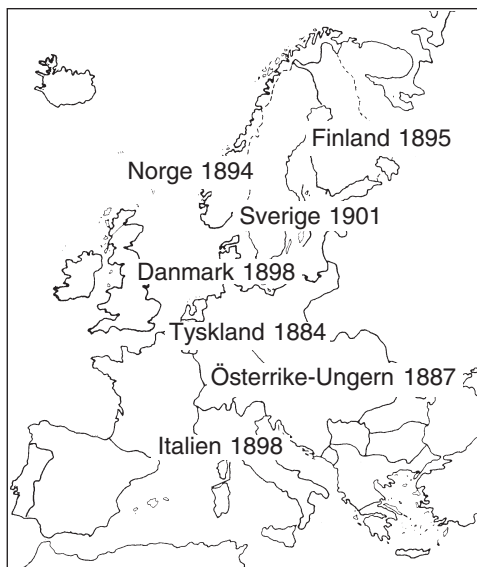
På 1880-talet tillkom i Tyskland en rad lagar om sjukförsäkring, arbetsolycksfallsförsäkring och arbetstagares pensioner. I fråga om olycksfallsförsäkring följdes Tysklands exempel raskt av Österrike-Ungern och år 1894 av Norge, som vid den tiden var förenat i en personalunion med Sverige. Sedan blev det Finlands tur.

”I detta land har gjorts för litet för att bevaka arbetarnas intressen”, utropade år 1878 Jonas Castrén, bondeståndets ledande gestalt i Finlands ständslandtag.

År 1882 var det borgarståndets representant Felix Heikel som tog upp frågan om förbättring av arbetarklassens förhållanden. Han förknippade denna fråga med ett förslag till lagstiftning om arbetsgivarens ansvar gentemot arbetstagaren vid olycksfall som sker i arbetet.

I sitt förslag anförde Heikel bland annat följande om offren för olycksfall i arbetet:

”Enligt n.v. lagstiftning äro dessa oförskyldt lidande, der er svårare skadats, eller, ifall döden följt, deras efterlemnade familjer,

Årtal för införande av de första arbetsolycksfallsförsäkringarna

hemfallna åt armod och nöd, och kunna i bästa fall påräkna endast en otillräcklig nådegåfva af arbetsgifvaren.”

Det första till borgarståndet riktade petitionsförslaget följdes av 13 års träget beredningsarbete, för vilket man bland annat tillsatte ett par kommittéer.

Torsdagen den 5 december offentliggjordes sent omsider i Finlands författningssamling en lag gällande arbetsgivarens ansvarighet för olycksfall som drabbar arbetstagaren. Lagens ikraftträdande uppsköts dock till början av år 1898.

I enlighet med det sista kommittébetänkandet stadgade inte ständerna om fullständig försäkringsskyldighet. Man ville göra det möjligt för arbetsgivaren att bära ansvaret själv vid lindriga olycksfall.

Den första finländska myndigheten med ansvar för försäkringsinspektion, August Ramsay, hade redan år 1893 i en artikel gestaltat olycksfallsförsäkringen och arbetsgivarens ansvar:

”En lagstiftning för arbetares skydd och tryggande vid timade olycksfall har att taga hänsyn icke endast till att ett skadestånd garanteras den åt kroppsskada träffade, utan äfven till de orsaker, som kunna vålla skadan. Nödiga skyddsåtgärder och försiktighetsmått böra vid arbetet iakttagas och kontrollen bör skärpas beträffande åtlydnaden af gifna föreskrifter om ordning vid samarbete, där flere på en gång äro sysselsatta vid göromål, som ingripa i hvarandra. För att nå detta mål är en officiell yrkesinspektion, huru intensiv, denna än må göras, icke nog. Härtill erfordras framförallt ett kraftigt biträde af arbetsgifvare direkt eller indirekt vid val af arbetsförmän.”

”Och industrins förkofran är dock till sist äfven arbetarens säkraste stöd, dess undergång åter arbetarens ofärd. Då majoritetens förslag icke blott och bart gifva en god hjälp, utan äro mäktiga till en reell sådan, synas de på anförda opportunitetsskäl tillsvidare och som en första början tillfredsställande.”

Begränsad skara

Till en början var det inte fråga om någon försäkring för hela folket. År 1898 var antalet försäkrade arbetstagare endast 69 000. Lagen gällde en begränsad skara industriarbetare. Senare kom lantbruket och arbetstagarna inom dess binäringar med genom förordningen om olycksfallsförsäkring år 1917. Nya lagar år 1925 och 1935 utvidgade de försäkrades skara ytterligare. På 1920-talet överskred de försäkrade arbetstagarnas antal halvmiljonstrecket.

Personer med intellektuellt arbete, dvs. tjänstemännen, fick sin egen olycksfallsförsäkring genom en lag år 1948 som tillsvidare är vår senaste lag om olycksfallsförsäkring. Antalet en miljon försäkrade passerades på 1950-talet. Före den ekonomiska recessionen och den omfattande arbetslösheten på 1990-talet var antalet olycksfallsförsäkrade ca 2,5

miljoner i Finland. På 1990-talet har siffran sjunkit till ca 2,1 miljoner, närmast på grund av den omfattande arbetslösheten.

Till en början var skadestånden vid olycksfall anspråkslösa, det ansågs viktigast med ersättningar vid förlust av inkomst på grund av dödsfall och permanent invaliditet. Förmånerna ökade gradvis, men diverse missförhållanden kvarstod i inkomstrelaterade ersättningar ända fram till början av 1980-talet. Den stora reformen i fråga om sociala förmåner år 1981 introducerade slutligen principen om full ersättning i olycksfallsförsäkringen. Samtidigt belades ersättningsförmånerna med skatt.

Även yrkessjukdomar

Förutom vid olycksfall utbetalades med stöd av lagen också skadestånd för yrkessjukdomar enligt prövning under de första årtiondena. Yrkessjukdomar nämns för första gången som en särskild ersättningsgrund år 1925 i lagen om olycksfallsförsäkring. Då medtogs i lagen en bestämmelse om skadestånd vid yrkessjukdomar i sådana fall som är upptagna i en av statsrådet godkänd förteckning.

Den första lagen gällande yrkessjukdomar utfärdades år 1939. Den nu gällande lagen om yrkessjukdomar trädde i kraft år 1988. Enligt den definition som gäller idag kan en yrkessjukdom vara vilken sjukdom som helst om den sannolikt i huvudsak har orsakats genom exponering för en faktor som definieras i lagen och som förekommer i arbetet. Exponeringen kan hänföra sig till en fysikalisk, kemisk eller biologisk faktor. Ett orsaksförhållande bör existera mellan exponeringen och sjukdomen.

Under det senaste årtiondet har i synnerhet av asbestexponering föranledda, arbetsbetingade cancerformer ökat enormt. Asbestsjukdomarna förmodas förbli ett problem ännu länge, eftersom exponeringar som nu bryter

ut som sjukdomar ägde rum för 20-30 år sedan. De som blivit utsatta för asbest tidigare räddas inte längre av förbudet mot användning av asbest.

Vid utvecklandet av den finländska olycksfallsförsäkringen togs från första början sikte också på förebyggande av olycksfall i arbetet. ”För att nå resultat bör arbetsgivarens intresse kombineras med skyddsåtgärderna”, påpekade den redan nämnd försäkringsinspektören August Ramsay år 1896.

Vid försäkringsbolagen har sedan 1920-talet utförts regelbundet arbete för avvärjande av olycksfall.

Svårt att mäta effekter av förebyggande åtgärder

Redan år 1948 sammanfattade en arbets-säkerhetsingenjör vid ett olycksfallsförsäkringsbolag på ett alltjämt giltigt sätt betydelsen av det arbete som gjorts för säkerheten i arbetet:

”Ingen statistik görs upp över olycksfall som inte inträffat, vilket ju också vore en övermäktig uppgift, och därmed är det också svårt att visa på resultat av arbetet för förebyggande av olycksfall. Men genom att jämföra olycksfallsstatistik i fall där säkerhetsfrågorna mer eller mindre ignoreras och i sådana där formerna för förebyggande av olycksfall har utvecklats helt systematiskt är det möjligt att utvärdera betydelsen av väl-skött industriellt arbete.”

Den lagstadgade olycksfallsförsäkringen i Finland är snart inne på sitt andra århundrade. Den har varit med i det finländska arbetet och har delat dess glädjeämnen och sorger. Den tål mycket väl en jämförelse med motsvarande system i andra europeiska länder. Spelreglerna inom EU är alltjämt öppna. När dessa slagits fast vet vi i vilka former finländarna erbjuder försäkringskydd vid olycksfall under nästa årtusende.